

DOI : 10.33274/2079-4819-2023-79-2-101-113

JEL : G33, M21

УДК 658.14+336.279(477)

Ніколайчук О. А.,
канд. екон. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки і
торгівлі ім. М. Туган-Барановського
Кривий Ріг, Україна,
e-mail: nikolaichuk@donnuet.edu.ua

Кочерга К. С.,
магістрант

e-mail: kocherha@donnuet.edu.ua

ПРОБЛЕМИ БАНКРУТСТВА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

UDC 658.14+336.279(477)

Nikolaichuk O. A.,
PhD in Economic sciences,
Associate Professor

Mykhailo Tuhon-Baranovskyi Donetsk National
University of Economics and Trade,
Kryvyi Rih, Ukraine
e-mail: nikolaichuk@donnuet.edu.ua

Kocherha K. S.,
Student

e-mail: kocherha@donnuet.edu.ua

PROBLEMS OF DOMESTIC ENTERPRISES BANKRUPTCY UNDER MARTIAL LAW

Мета. Дослідження сучасних проблем банкрутства вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану.

Методи. Методами дослідження виступають діалектичний метод наукового пізнання, загальнонаукові методи: аналіз та синтез (для оцінки динаміки збиткових підприємств, аналізу проблем ризику банкрутства, оцінки статистичних даних щодо динаміки справ про банкрутство), систематизація та узагальнення (для визначення ключових напрямів поліпшення бізнес-середовища, відновлення платоспроможності та запобігання банкрутства підприємств), абстрактно-логічний метод (для формулювання висновків), графічні й табличні методи (для візуалізації результатів дослідження).

Результати. Проаналізовано частку збиткових підприємств в Україні. Узагальнено проблеми, що посилюють фінансові труднощі та ризики банкрутства українських підприємств. На основі аналізу статистичними даними щодо розгляду справ про банкрутство та динаміки подання заяв встановлено скорочення кількості справ про банкрутство та сум, які вимагають кредитори в останні роки, переважна більшість справ закінчується ліквідацією. Досліджені зміни у нормативному регулюванні процедури банкрутства в Україні в умовах воєнного стану. Встановлено наявність значних труднощів для відновлення бізнесу в умовах війни та проблеми взаємодії бізнесу з органами влади.

Визначені основні напрями пожезавлення бізнес-середовища, відновлення платоспроможності та запобігання банкрутства підприємств, які включають: знищення корупції, проведення судової та податкової реформи, покращення доступу до кредитних ресурсів, вдосконалення процедури банкрутства, здешевлення ресурсів, пошук нових ринків (у тому числі за кордоном), зміна та диверсифікація діяльності бізнесу, збільшення доходів, розробка унікальних продуктів або послуг, нормування всіх статей витрат і жорсткий контроль за виконанням встановлених нормативів, стягнення простроченої дебіторської заборгованості, розробка унікальних продуктів й послуг, використання інновацій, що дасть змогу знизити витрати на виробництво продукції та підвищити її конкурентоспроможність.

Ключові слова: банкрутство підприємств, заходи щодо запобігання банкрутства, воєнний стан.

Постановка проблеми. У часи політичних потрясінь та економічної нестабільності підприємства стикаються з численними проблемами, які можуть призвести до фінансової неспроможності або навіть до банкрутства. Це призводить до втрати робочих місць і загострення соціальної напруги. Тому вкрай важливо, щоб підприємства проводили своєчасний та надійний аналіз для виявлення ранніх ознак ймовірності банкрутства підприємств.

Масштаби банкрутства підприємства слугують життєво важливим індикатором економічного здоров'я нації. Актуальність дослідження пояснюється гострими економічними проблемами вітчизняних підприємств, більшість з яких зазнає фінансових труднощів та перебуває під загрозою банкрутства через багатофакторну економічну кризу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями дослідження фінансового стану та банкрутства підприємств займалися вітчизняні та іноземні науковці: Альтман Е., Бівер У., Бланк І.А. [1], Бражна, Л. В. [2], Кальченко О.Л. [3], Великий Ю., Зьома О., Рудика В. [4], Лис Р., Спрінгейт Г., Терещенко О. [5], Череп А. [6], Хаджинова А.В. [7] та інші.

Проблематику формування та розвитку системи запобігання банкрутству підприємств розкривають у своїх працях такі вітчизняні науковці, як, І. Бланк [1], О. Терещенко [5], К. Салига, А. Череп [6]. Методики оцінки ймовірності банкрутства та критерії його прогнозування і діагностики досліджували такі провідні вчені, як, зокрема, Е. Альтман У. Бівер, Р. Лис, Г. Спрінгейт та ін.

У статті Рудики В., Великого Ю., Зьоми О. [4] досліджено наукові підходи до визначення поняття «банкрутство», визначено основні причини його виникнення, наслідки для окремих підприємств, розглянуто стадії розвитку кризи та шляхи нівелювання негативного впливу явища банкрутства на діяльність суб'єктів господарювання.

Питаннями банкрутства вітчизняних підприємств присвячені праці багатьох

вітчизняних науковців. Так, Л.В. Бражною [2] проведено аналіз розвитку та фінансового стану підприємств в військовий період, та запропоновано стратегію адаптації підприємств в військовий період. У роботі О. М. Кальченко [3] досліджено теоретичні підходи до визначення санації; обґрунтовано авторське бачення цього терміна, визначена основна мета санації підприємств. Проведено статистичний аналіз стану провадження справ про банкрутство та ефективності його процедури протягом 2011–2019 років. У праці О. В. Хаджинової [7] досліджено тенденції банкрутства підприємств в Україні, визначено основні чинники порушення платоспроможності підприємств в умовах кризи, запропоновано заходи щодо вдосконалення процедури банкрутства підприємств.

Віддаючи належне науковому доробку вчених у цій проблематиці, питанням банкрутства вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану та розробки заходів щодо їх подолання приділяється недостатньо уваги у науковій літературі, що зумовило вибір теми дослідження.

Мета статті – дослідження сучасних проблем банкрутства вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вітчизняні підприємства України стикаються з гострою фінансовою скрутою та підвищеним ризиком банкрутства через поєднання економічних, політичних і структурних факторів. Проблеми, з якими стикається український бізнес, різноманітні. Вони виникають як через системну нестабільність, так і через гострі соціально-економічні потрясіння.

Задовго до російського вторгнення у 2022 році багато українських підприємств вже балансували на межі банкрутства через несприятливий бізнес-клімат. Однак з початком війни підприємства зіштовхнулися з серйозними викликами, що створили жахливі фінансові труднощі та масові банкрутства (рис.1).

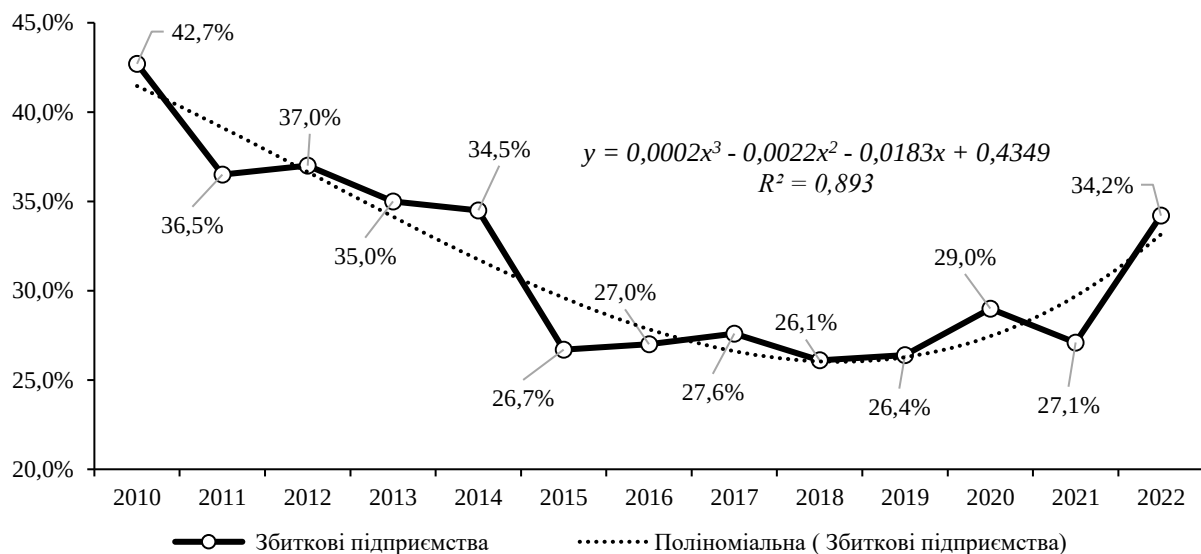

Рис. 1. Частка збиткових підприємств в Україні, % (побудовано авторами за даними [8])

Таким чином, статистичні дані свідчать про зниження питомої ваги збиткових підприємств в Україні протягом 2010–2019 років. Значне зростання частки збиткових підприємств спостерігалось у 2020 р. та 2022 р., що пов'язано з пандемією та повномасштабною війною.

Особливе занепокоєння викликає той факт, що більше збиткових підприємств серед великих та малих підприємств – відповідно 34,7% та 34,5% у 2022 р. (рис. 2).

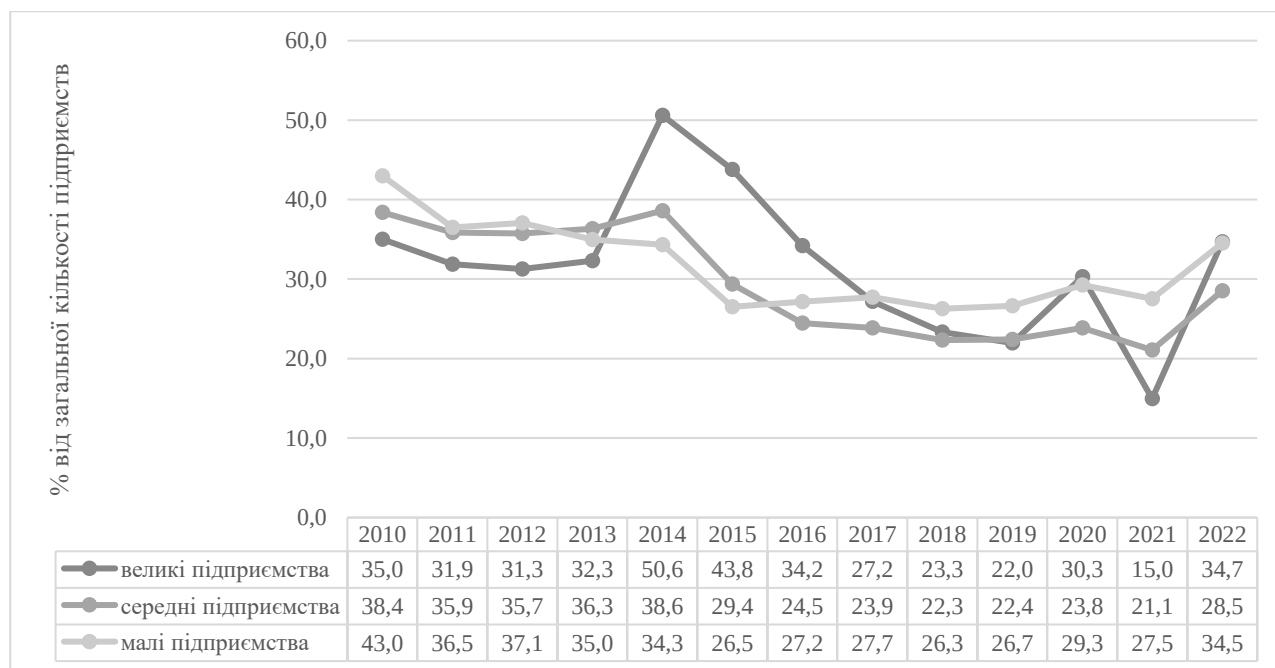

Рис. 2. Частка збиткових підприємств з розподілом на великі, середні, малі в Україні, % (побудовано авторами за даними [8])

Економічне спустошення, спричинене одночасними економічними, політичними та військовими кризами, поставило під загрозу

фінансову життєздатність багатьох вітчизняних суб'єктів підприємницької діяльності.

Розглянемо більш детально конкретні проблеми, що посилюють фінансові

труднощі та ризики банкрутства українських підприємств:

1. *Пряма шкода інфраструктурі.* Росія навмисно завдала ударів по цивільній інфраструктурі, як-от електростанції, залізниці, мости та заводи. За даними Міністерства інфраструктури України, станом на вересень 2022 року інфраструктурі було завдано збитків на суму понад 100 мільярдів доларів США, включаючи пошкодження понад 25 тис. км доріг, 315 мостів і 10 мільйонів квадратних метрів житла [9]. Це

перерізало основні транспортні артерії та серйозно порушило виробництво та ланцюги поставок.

2. *Втрата ринків:* через блокування портів і перекриття сухопутних шляхів темп зростання (зниження) експорту товарів в Україні знизився з 153,0% на січень 2022 р. до 52,1% на січень 2023 р. згідно з даними державної служби статистики України (рис.3). Сильно постраждали основні експортні галузі: металургія, сільське господарство та машинобудування.

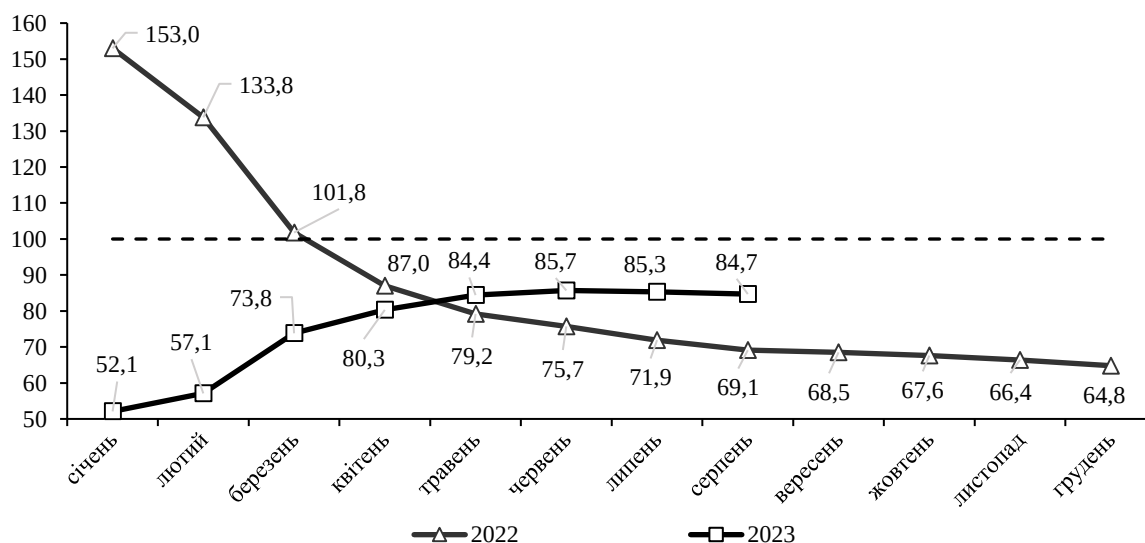

Рис. 3. Темпи зростання (зниження) експорту товарів, %
(побудовано авторами за даними [8])

3. *Порушені ланцюжки поставок:* ресурси від пошкоджених або недоступних вітчизняних постачальників вичерпалися. Імпорт із Росії та Білорусі, який раніше становив 30% українського імпорту, припинився. Як наслідок, багато компаній залишилися без необхідної сировини, деталей і компонентів. Так, за даними українського уряду, станом на вересень 2022 року лише 10-15% необхідного щомісячного імпорту надходило до України, що оцінюється лише в 3 мільярди доларів проти 10 мільярдів доларів до війни [10].

4. *Відтік робочої сили:* понад 14 мільйонів українців покинули країну, а до 9 мільйонів є внутрішньо переміщеними особами. За оцінками МВФ, у зв'язку з інтенсивним призовом на військову службу покинули робоче місце більше третини працівників великих фірм і до половини працівників малого бізнесу [11]. У результаті виникає критична нестача робочої сили: за оцінками Міністерства економіки України потрібні до 3 мільйонів нових працівників [12].

5. *Брак капіталу:* Світовий банк повідомляє про скорочення економіки України на 29,1% у

2022 році, що відповідає скороченню ВВП на понад 200 мільярдів доларів [13]. Обсяг кредитування банками економіки з січня по липень 2022 року скоротився на 28% [14]. Через війну та фінансові труднощі частка непрацюючих кредитів зросла до 30%, а доступ до зовнішнього фінансування обмежений. Це зумовлює нестачу інвестицій та обігових коштів для компаній.

6. *Знецінення валюти:* у 2022 році гривня втратила 30% своєї вартості [15] відносно до долара, що призвело до збільшення витрат на імпорт та обслуговування валютних боргів. За оцінками НБУ, покриття експортної виручкою імпорту товарів складає 60% [16], що створює дефіцит та тиск на курс гривні.

7. *Збої в електропостачанні:* згідно з урядовими звітами [17], російські удари пошкодили 40-50% енергетичної інфраструктури України, включаючи тепло- та гідрогенерацію, системи передачі та розподільні мережі. Регулярні відключення електроенергії порушують виробництво, а станом на вересень 2022 року витрати на електроенергію для підприємств зросли понад 220% за рік [18].

8. *Послаблення попиту*: ВВП України скоротилося на 30% у 2022 році, а інфляція зросла на 15% [19]. Високий рівень невизначеності та падіння реальної заробітної плати скоротили витрати споживачів і підприємств. У 2022 року дохід від роздрібної торгівлі впав на 3,67% порівняно з роком раніше, у попередні роки показник щорічно зростав на 20% [20].

9. *Посилення регулювання/оподаткування*: Уряд запровадив податки на додатковий прибуток для нафтогазового та фінансового секторів, тимчасово призупинив виплату дивідендів державними підприємствами та вжив заходів для підтримки оборонної промисловості. Це створює додаткове навантаження на бізнес. Ставка податку на прибуток підприємств у 2022 році залишилася на рівні 18%, як і до війни. Водночас частка податку на прибуток у доходах держбюджету зросла з 10% до початку війни до орієнтовно 15% у 2022 році [21].

З огляду на проблеми, пов'язані із військово-політичною ситуацією в Україні, значна частина українських підприємств стали об'єктом потенційних банкрутств. Суб'єкти підприємницької

діяльності постраждали в економічному плані, що відображається у даних, представлених Національним банком України. За останніми даними, половина українських компаній на сьогоднішній день зазнає фінансових втрат.

Проведений аналіз ризиків дефолту України агентством Fitch [22] додатково вказує на серйозний ризик дефолту від 30% до 50%, в той час як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) [23] зафіксував, що 55% підприємств мають проблеми з ліквідністю. Ці показники вказують на те, що економіка країни перебуває під великим тиском, і існує висока ймовірність того, що показники банкрутства та закриття компаній стрімко зростуть.

Зазначимо, що не лише окремі підприємства, але й цілі галузі економіки можуть стати жертвами цих викликів. Це підтверджується статистичними даними щодо розгляду справ про банкрутство та динаміки подання заяв, які представлені у таблицях 1 та 2. Ці дані вказують на те, що країна стоїть перед серйозними викликами у фінансовому секторі, і прогнозується значне погіршення ситуації у майбутньому.

Таблиця 1

Статистичні дані щодо розгляду справ про банкрутство та динаміка подання заяв в Україні [24]

Справи про банкрутство	Роки				
	2019	2020	2021	2022	I півріччя 2023 року
Усього розглянуто, од.	14 373	13 519	16 579	9 728	6 663
з них: про визнання банкрутом	1 264	815	971	767	531
Питома вага до усіх інших розглянутих справ, %	19,1	17	19,3	16,4	16,3
Темп змін (+/-), %	-	-5,9%	22,6%	-41,3%	-31,5%

За даними табл. 1 спостерігається загальна тенденція до зниження кількості розглянутих справ про банкрутство, особливо різке падіння у 2021-2022 рр. Це може бути пов'язано з економічною кризою та війною. Водночас частка справ про банкрутство серед усіх справ, розглянутих господарськими судами, залишається досить стабільною - близько 16-19%. Але дані за I півріччя

2023 р. свідчать про приріст кількості справ про банкрутство, адже лише за півроку 2023 р. було розглянуто 6663 справи, що складає 68,5% справ у порівнянні з загальною кількістю попереднього року.

За даними табл. 2 відзначається різке зниження кількості заяв кредиторів та суми заявлених вимог у період з 2018 по 2022 роки.

Таблиця 2

Розгляд грошових вимог у справах про банкрутство в Україні [24]

Найменування показника	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість заяв кредиторів із грошовими вимогами, од.	4 781	1 777	1 701	1 472	627

Загальна сума грошових вимог, заявлена кредиторами, млн. грн.	505 792	115 816	150 090	113 893	81 624
Загальна сума грошових вимог кредиторів, визнана судом, млн. грн.	317 581	106 369	133 553	93 435	55 358
Питома вага серед усіх вимог, заявлених кредиторами, грошових вимог, задоволених судом, %	62,79%	91,84%	88,98%	82,04%	67,82%

Одночасно частка задоволених судом грошових вимог залишається на досить високому рівні - понад 60%. Це може вказувати на більшу обґрунтованість вимог кредиторів, незважаючи на загальне зниження їх кількості.

У розглянутому періоді з 2018 по 2022 роки

відзначалися коливання кількості завершених справ про банкрутство, ініційованих як заявами кредиторів, так і заявами боржників. За проаналізованими роками, за винятком 2018 року, більшість справ було порушено саме за ініціативою кредиторів (див. табл. 3).

Таблиця 3

**Загальна характеристика справ про банкрутство в Україні,
закінчених провадженням [24]**

Найменування показника	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість справ, закінчених провадженням, од.	1 368	1 184	745	2 210	1 894
- порушено за заявою кредиторів, од.	672	637	455	1 204	974
- порушено за заявою боржників, од.	692	546	286	855	679
Припинено:					
- із затвердженням звіту керуючого санацією	0	4	4	10	5
- із затвердженням звіту ліквідатора	1 055	953	612	665	462

За даними табл. 3, кількість закінчених провадженням справ у період з 2018 по 2021 роки суттєво коливалася. У 2022 році відзначається різке зниження цього показника. Більшість справ порушується за заявами кредиторів, а частка заяв боржників також є значною. У переважній більшості випадків справи завершуються затвердженням звіту ліквідатора. Кількість випадків санації зафіксована як надзвичайно мала.

Отже, загалом статистика вказує на скорочення кількості справ про банкрутство та сум які вимагають кредитори в останні роки. Проте частка задоволених вимог залишається високою. Переважна більшість справ закінчується ліквідацією, а не відновленням платоспроможності боржників. Це свідчить про недосконалість процедури банкрутства в Україні.

На думку експертів, вітчизняна процедура банкрутства дуже неефективна, дорога та занадто тривала порівняно з розвиненими країнами, у яких, на відміну від України, майже 60–85 %

справ про банкрутство закінчується відновленням платоспроможності підприємств [3].

У зв'язку з цим, у 2023 році були внесені основні зміни до процедури банкрутства в Україні. Зокрема, в умовах воєнного стану передбачено можливість дистанційних зборів кредиторів, звільнення арбітражного керуючого від відповідальності за неможливість виконання обов'язків, зупинення нарахування відсотків за реструктуризованими зобов'язаннями. Також розширено повноваження розпорядника майна щодо доступу до облікових даних боржника, перелік ухвал для оскарження у касаційному порядку. Зміна місцезнаходження боржника після подання заяви про банкрутство не впливає на юрисдикцію [25].

Крім того, заяви у справі про банкрутство розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження, врегульовано порядок пересилання матеріалів справи до судів. Розширено коло осіб для субсидіарної відповідальності, дозволено мирові угоди і санацію після визнання банкрутом. Запроваджено автоматизовану

систему «Банкрутство та неплатоспроможність». Очікується, що ці зміни сприятимуть ефективнішому вирішенню справ про банкрутство в Україні [26].

Результати дослідження Advanter Group,

проведеного в період 31.05 – 11.06.2023 р., у якому взяли участь 753 власники та СЕО підприємств малого та середнього бізнесу, свідчить про наявність значних труднощів для відновлення бізнесу в умовах війни (рис. 4).

Рис. 4. Труднощі, які заважають вітчизняному бізнесу відновлюватися та розвиватися (побудовано авторами за даними [27])

Таким чином, найбільше заважає бізнесу у відновленні нестача фінансових ресурсів у країні, а саме – неплатоспроможність клієнтів (46,9%), недоступність кредитних коштів (24%) і достатнього капіталу (37,5%) тощо. 46,9% вказують на непрогнозованість розвитку подій, а 42,8% – на

непередбачуваність дій держави, які можуть погіршити ситуацію для бізнесу. Суттєвою проблемою для бізнесу стає непередбачуваність дій держави – 42,8%. Суттєво зросли ризики й проблеми, пов'язані з податковою та митною системами [27].

Значні труднощі спостерігаються у взаємодії бізнесу з владою (рис. 5).

Рис. 5. Проблеми взаємодії бізнесу з органами влади [27]

За результатами дослідження, 65,4% МСБ зіткнулися з перешкодами з боку державних органів. В той же час серед проблем, з якими за останні 2 місяці стикався бізнес,

44,1% підприємств зазначили проблему блокування податкових накладних [13].

Пріоритетні завдання для уряду, які очікують підприємці, представлені на рис. 6.

Рис. 6. Найважливіші задачі для вирішення і впровадження економічним блоком влади [27]

Отже, найбільш пріоритетним завданням для влади 72% підприємців вважають знищення корупції. 54,4% – необхідність проведення судової реформи. Також значна частка підприємців вказала на необхідність покращення доступу до кредитних ресурсів, здешевлення ресурсів (47,1%) та податкової

реформи 10-10-10(+3) (32,7%), змін у роботі податкової.

Контент-аналіз наукової літератури [1-3, 5, 7, 27-28] дозволив узагальнити ключові напрями поліпшення бізнес-середовища, відновлення платоспроможності та запобігання банкрутства підприємств (рис. 7).

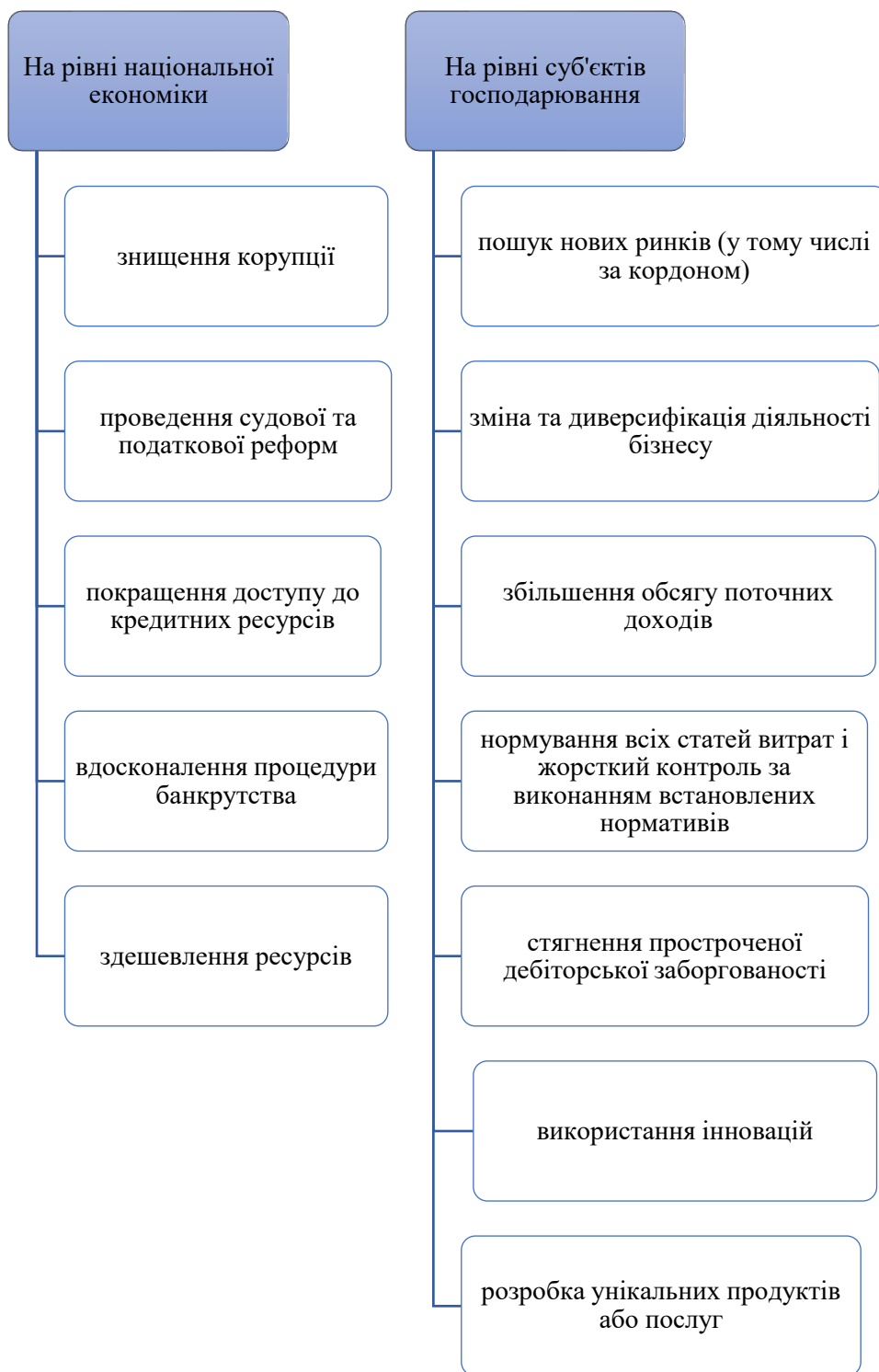

Рис. 7. Ключові напрями поліпшення бізнес-середовища, відновлення платоспроможності та запобігання банкрутства підприємств (авторська розробка)

Висновки. Можна констатувати, що вітчизняні підприємства в Україні перебувають у стані глибокої фінансової кризи та підвищеного ризику банкрутства внаслідок сукупного впливу наслідків війни, системних економічних проблем та недосконалості правового регулювання у сфері банкрутства. Ця складна ситуація вимагає негайного вжиття комплексних системних реформ, спрямованих на стабілізацію національної економіки, поліпшення загального бізнес-клімату в країні та вдосконалення процедур банкрутства, що дозволить відновити інвестиційну привабливість України та подолати кризові явища.

Серед основних напрямів поживлення бізнес-середовища, відновлення

платоспроможності та запобігання банкрутства підприємств можна зазначити: знищення корупції, проведення судової та податкової реформи, покращення доступу до кредитних ресурсів, вдосконалення процедури банкрутства, здешевлення ресурсів, пошук нових ринків (у тому числі за кордоном), зміна та диверсифікація діяльності бізнесу, збільшення доходів, розробка унікальних продуктів або послуг, нормування всіх статей витрат і жорсткий контроль за виконанням встановлених нормативів, стягнення простроченої дебіторської заборгованості, розробка унікальних продуктів й послуг, використання інновацій, що дасть змогу знизити витрати на виробництво продукції та підвищити її конкурентоспроможність.

Список літератури

1. Бланк І. А. Управління фінансовою безпекою підприємства. [2-е вид.]. Київ : Ельга, 2009. 645 с.
2. Бражна Л. В. Аналіз розвитку та фінансового стану підприємств у військовий період. *Економіка, управління та адміністрування*. 2023. №2(104), С. 79–85. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-2\(104\)-79-85](https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)-79-85).
3. Кальченко, О. М. Санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. №1(21), С. 220–228. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/211434>.
4. Рудика В. І., Великий Ю. М., Зьома О. Д. Економічна сутність поняття «банкрутство»: причини виникнення та наслідки на підприємстві. URL: <https://chmnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2019/07/Rudika-V.-I.-1.pdf>.
5. Терещенко О. О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2000. 412 с.
6. Хаджинова О. В. Сучасні тенденції банкрутства підприємств в Україні. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2013. Вип. 1(2). С. 275–278. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Траєив_2013_1%282%29__61.
7. Череп А. В. Фінансова санація та банкрутство суб'єктів господарювання : підручник / А. В. Череп. Київ : Кондор, 2006. 380 с.
8. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf.
10. Перспективи імпортозаміщення російських та білоруських товарів на внутрішньому ринку України. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/perspektyvy-importozamishchennya-rosiyskykh-ta-biloruskykh-tovariv-na>.
11. Офіційний сайт Міжнародного валютного фонду. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>.
12. Україні не вистачає 4,5 мільйона працівників. Як подолати дефіцит робочої сили? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/10/16/705494/>
13. Реальний ВВП: скорочення на 29,1% у 2022 році. Державна служба статистики України. URL: <https://ua.news.ua/money/realnyj-vvp-sokrashhenye-na-29-1-v-2022-godu-gosstat>.
14. Підвищення облікової ставки НБУ до 25% річних. Перші підсумки. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari->

ekspertiv/pidvyshchennya-oblikovoyi-stavky-nbu-do-25-richnykh-pershi-pidsumky.

15. Гривня втратить 30% своєї вартості. URL: <https://vesti-ua.net/uk/news/economics/224290-grivnya-vtratit-30-svoyeyi-vartost.html>.

16. Ціна змін. Трансформація роздрібної торгівлі під час війни. URL: https://hub.kyivstar.ua/wp-content/uploads/2022/09/ot_2022_i_v3.pdf.

17. Офіційний сайт Державної інспекції енергетичного нагляду України. URL: <https://sies.gov.ua/>

18. Тарифи на електроенергію для бізнесу 5-7 грн/кВт-год в опалювальний період 2022-2023 років. URL: <https://ukravtonomgaz.ua/blog/tarifi-na-elektroenergiyu-dlya-biznesu-5-7-grnkvt-god-v-opalyvalniy-period-2022-2023-rokiv>.

19. Коментар Національного банку щодо зміни реального ВВП у 2022 році. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-2022-rotsi>.

20. Роздрібний товарообіг України у 2022 році впав на 21,4%. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/900559.html>.

21. Ставки податку на прибуток підприємств у 2022 році. URL:

https://biz.ligazakon.net/news/209575_stavki-podatku-na-pributok-pdprimstv-u-2022-rots.

22. Офіційний сайт агентства Fitch Ratings. URL: <https://www.fitchratings.com/>

23. Офіційний сайт Європейського банку реконструкцій та розвитку (ЄБРР). URL: <https://www.ebrd.com/home>.

24. Офіційний веб-портал «Судова влада України». Судова статистика. URL: <https://court.gov.ua/>

25. Нововведення у процедурі банкрутства: що змінилось у 2023 році. URL: <https://eba.com.ua/novovvedennya-u-protseduri-bankrutstva-shho-zminylos-u-2023-rotsi/>

26. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», 2971-IX, прийняття від 20.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2971-20#Text>.

27. Длігач А. Стан та перспективи МСБ в Україні. Результати дослідження. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/3/701842/>

28. Стащук, О., Шостак, Л., & Булик, Д. Банкрутство підприємств в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. №44. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-29>.

References

- Blank, Y. A. (2009). *Upravlinnia finansovoiu bezpekoiu pidpriemstva* [Management of the financial security of the enterprise]. Kyiv, Elha Publ., 645 p.
- Brazhna, L. V. (2023). *Analiz rozvytku ta finansovoho stanu pidpriemstv u viiskovyi period* [Analysis of the development and financial condition of enterprises during the war period]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia* [Economy, management and administration], no. 2(104), pp. 79–85. Available at: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-2\(104\)-79-85](https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)-79-85).
- Kalchenko, O. M. (2020). *Sanatsiia yak sposib zapobihannia bankrutstvu pidpriemstv* [Sanitation as a way to prevent bankruptcy of enterprises]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia* [Problems and prospects of economics and management], no. (1(21)), pp. 220–228. Available at: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/211434>.
- Rudyka, V. I., Velykyi, Yu. M., Zoma, O. D. *Ekonomichna sutnist poniattia «bankrutstvo»: prychyny vynyknennia ta naslidky na pidpriemstvi* [The economic essence of the concept of "bankruptcy": causes and consequences at the enterprise]. Available at: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Rudika-V.-I.-1.pdf>
- Tereshchenko, O. O. (2000). *Finansova sanatsiia ta bankrutstvo pidpriemstv* [Financial rehabilitation and bankruptcy of enterprises]. Kyiv, KNEU Publ., 412 p.
- Khadzhynova, O. V. (2013). *Suchasni tendentsii bankrutstva pidpriemstv v Ukraini* [Modern tendencies of bankruptcy of enterprises in Ukraine]. *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektualnoi vlasnosti* [Theoretical and practical aspects of economics

and intellectual property], issue 1(2), pp. 275-278. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpaeiv_2013_1%282%29_61.

7. Cherep, A. V. (2006). *Finansova sanatsiia ta bankrutstvo subiektiv hospodariuvannia: pidruchnyk* [Financial rehabilitation and bankruptcy of business entities: textbook]. Kyiv, Kondor Publ., 380 p.

8. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

9. *Zvit pro priami zbytky infrastruktury vid ruinu vanaslidok viiskovoi ahresii rosii proty Ukrainy za rik vid pochatku povnomasshtabnoho vtorhnennia* [Report on direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine a year after the start of the full-scale invasion]. Available at: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf.

10. *Perspektyvy importozamishchennia rosiiskikh ta biloruskykh tovariv na vnutrishnomu rynku Ukrainy* [Prospects for import substitution of Russian and Belarusian goods in the domestic market of Ukraine]. Available at: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/perspektyvy-importozamishchennya-rosiiskykh-ta-biloruskykh-tovariv-na>.

11. International Monetary Fund. Available at: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>.

12. *Ukraini ne vystachaie 4,5 miliona pratsivnykiv. Yak podolaty defitsyt robochoi syly?* [Ukraine lacks 4.5 million workers. How to overcome the labor shortage?] Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/10/16/705494/>

13. State Statistics Service of Ukraine. *Realnyi VVP: skorochennia na 29,1% u 2022 rotsi* [Real GDP: 29.1% reduction in 2022]. Available at: <https://ua.news.ua/money/realnyj-vvp-sokrashhenye-na-29-1-v-2022-godu-goss-tat>.

14. *Pidvyshchennia oblikovoi stavky NBU do 25% richnykh. Pershi pidsumky* [Increase of the NBU discount rate to 25% per annum. First results]. Available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidvyshchennya-oblikovoyi-stavky-nbu-do-25-richnykh-pershi-pidsumky>.

15. *Hryvnia vtratyt 30% svoiei vartosti* [The hryvnia will lose 30% of its value].

Available at: <https://vesti-ua.net/uk/news/economics/224290-grivnya-vtratit-30-svoyeyi-vartost.html>.

16. *Tsina zmin. Transformatsiia rozdribnoi torhivli pid chas viiny* [The price of changes. The transformation of retail during the war]. Available at: https://hub.kyivstar.ua/wp-content/uploads/2022/09/ot_2022_i_v3.pdf.

17. State Energy Supervision Inspectorate of Ukraine. The official website. Available at: <https://sies.gov.ua/>

18. *Taryfy na elektroenerhiu dlia biznesu 5-7 hrn/kVt-hod v opaliuvnyi period 2022-2023 rokiv* [Electricity tariffs for business are 5-7 UAH/kWh in the heating period of 2022-2023]. Available at: <https://ukravtonom-gaz.ua/blog/tarifi-na-elektroenergiyu-dlya-biznesu-5-7-grnkvt-god-v-opalyuvalniy-period-2022-2023-rokiv>.

19. *Komentar Natsionalnoho banku shchodo zminy realnoho VVP u 2022 rotsi* [Commentary of the National Bank on changes in real GDP in 2022]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-2022-rotsi>.

20. *Rozdribnyi tovaroobih Ukrainy u 2022 rotsi vpav na 21,4%* [The retail turnover of Ukraine in 2022 fell by 21.4%]. Available at: <https://interfax.com.ua/news/economic/900559.html>

21. *Stavky podatku na prybutok pidpryiemstv u 2022 rotsi* [Corporate income tax rates in 2022]. Available at: https://biz.ligazakon.net/news/209575_stavki-podatku-na-pributok-pdprimstv-u-2022-rotsi.

22. Fitch Ratings. Available at: <https://www.fitchratings.com/>

23. European Bank for Reconstruction and Development. Available at: <https://www.ebrd.com/home>.

24. *Ofitsiinyi veb-portal «Sudova vlada Ukrainy». Sudova statystyka* [Official web portal "Judicial Power of Ukraine". Judicial statistics]. Available at: <https://court.gov.ua/>

25. *Novovvedennia u protseduri bankrutstva: shcho zminylos u 2023 rotsi* [Innovations in the bankruptcy procedure: what changed in 2023]. Available at: <https://eba.com.ua/novovvedennya-u-protseduri-bankrutstva-shho-zminylos-u-2023-rotsi/>

26. The Verkhovna Rada of Ukraine (), Order 'On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine' 2971-IX from 20.03.2023. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2971-20#Text>.

27. Dlihach, A. *Stan ta perspektyvy MSB v Ukraini. Rezultaty doslidzhennia* [State and prospects of SMEs in Ukraine. Research results]. Available at:

<https://www.epravda.com.ua/columns/2023/07/3/701842/>

28. Stashchuk, O., Shostak, L., & Bulyk, D. (2022). *Bankrutstvo pidpriemstv v umovakh voiennoho stanu* [Bankruptcy of enterprises under martial law]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and society], no. 44. Available at: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-29>.

Objective. The objective of the article is the study of modern problems of domestic enterprises bankruptcy under martial law.

Methods. The research methods are the dialectical method of scientific knowledge, general scientific methods: analysis and synthesis (to assess the dynamics of unprofitable enterprises, analysis of bankruptcy risk problems, assessment of statistical data on the dynamics of bankruptcy cases), systematization and generalization (to determine the key areas of improvement of the business environment, recovery solvency and prevention of bankruptcy of enterprises), abstract-logical method (for formulating conclusions), graphic and tabular methods (for visualization of research results).

The results. The share of unprofitable enterprises in Ukraine is analyzed. The problems that increase the financial difficulties and risks of bankruptcy of Ukrainian enterprises are summarized. Based on the analysis of statistical data on the consideration of bankruptcy cases and the dynamics of filing applications, a reduction in the number of bankruptcy cases and amounts demanded by creditors has been established in recent years, the vast majority of cases end in liquidation. The changes in the regulatory regulation of the bankruptcy procedure in Ukraine under martial law conditions are studied. The existence of significant difficulties for the restoration of business in the conditions of war and the problem of interaction between business and authorities are established.

The main areas of revitalization of the business environment, restoration of solvency and prevention of bankruptcy of enterprises are identified. They include: eliminating corruption, carrying out judicial and tax reform, improving access to credit resources, improving the bankruptcy procedure, reducing the cost of resources, searching for new markets (including abroad), changing and diversification of business activity, increase in income, development of unique products or services, rationing of all items of expenses and strict control over the implementation of established standards, collection of overdue receivables, development of unique products and services, use of innovations, which will allow to reduce costs of production of products and increase their competitiveness.

Key words: financial condition, bankruptcy of enterprises, measures to prevent bankruptcy, martial law.

Надійшла до редакції: 14.12.2023